

XORIJIY TILLARNI O‘RGANISHDA O‘QISH, TINGLASH, YOZISH VA GAPIRISHNING AFZALLIKLARI

Nosirova Dilfuza Nabiyevna

Andijon viloyati yuridik texnikumi

ingliz tili fani o‘qituvchisi

uchinchi darajali yurist

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada xorijiy tillarni o‘rganishda o‘qish, tinglash, yozish va gapirishning afzalliklari, shuningdek talabalarning kognitiv faolligini rivojlantiradi, chet tilini o‘rganishga qiziqish uyg‘otadi va kommunikativ kompetensiyani shakllantiradi ko‘rib chiqildi.

***Kalit so‘zlar:** o‘qish, gapirish, kognitiv faoliyat, tinglash, yozish, o‘rganishga qiziqish, kommunikativ kompetensiya.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье были рассмотрены преимущества чтения, аудирования, письма и говорения при изучении иностранных языков, а также то, что они развивают познавательную активность учащихся, вызывают интерес к изучению иностранного языка и формируют коммуникативную компетенцию.

***Ключевые слова:** чтение, говорение, познавательная деятельность, аудирование, письмо, интерес к обучению, коммуникативная компетентность.*

KIRISH

Chegaralar ochilishi va xalqaro aloqalarning kengayishi bilan xorijiy tillarni o‘rgatish metodologiya fanining eng muhim va dolzarb muammolaridan biriga aylanib bormoqda. Chet tilini o‘rganish sohasidagi jamiyatning ijtimoiy tartibi hozirgi vaqtda boshqa millat va madaniyat vakillariga nisbatan bag‘rikenglik, ya’ni barcha turdagi kompetentsiyalarga ega bo‘lgan mutaxassislarni: lingvistik, kommunikativ, lingvomadaniy, sotsial-madaniy va madaniyatlararo. Madaniyatlar dialogiga kirish qobiliyati o‘rganilayotgan til mamlakatining mentaliteti, milliy xususiyatlari, urf-odatlari va madaniyatini bilishni nazarda tutadi.

Maktabda yoki universitetda xorijiy tillarni o‘rganishda talabalarni o‘rgatishning asosiy maqsadi - nutq faoliyatini izchil va tizimli rivojlantirish, xususan: gapirish, yozish, o‘qish va tinglash o‘z ichiga oladi. Nutq faoliyati - bu til tizimi orqali ifodalangan va muloqot holatiga bog‘liq bo‘lgan xabarlarni uzatish va qabul qilishning faol, maqsadli jarayonidir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

"Ingliz tili" fanini o'qitishning asosiy maqsadi bir nechta tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishdir:

- gapirish, tinglash, o'qish va yozishda muloqot qobiliyatlari;
- ma'lumotni yaratish va tanib olish uchun ushbu til qurilish materialli bo'yicha til bilimlari va ko'nikmalari;
- Ijtimoiy-madaniy asosni ta'minlash uchun lingvistik va mintaqaviy bilimlar, ularsiz kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish mumkin emas.

Talabalar ingliz tilini muloqot vositasi sifatida o'rganadilar va undan og'zaki va yozma shakllarda foydalana olishlari kerak. Ingliz tilining shaxslararo va xalqaro muloqot vositasiga aylanishi uchun muloqotning barcha shakllarini va barcha nutq funksiyalarini egallash juda muhimdir. Talabalar nutq faoliyatining to'rt turini o'zlashtirishlari kerak: o'qish, tinglash, yozish va gapirish, shuningdek, ular bilan bog'liq bo'lgan tilning uchta jihati - lug'at, fonetika va grammatikaning afzalliklari haqida unutmazligi kerak.

Ingliz tilini o'rganishda o'qish, tinglash, yozish va gapirishning afzalliklarini batafsil ko'rib chiqamiz:

✓ Tinglash

Tinglash - og'zaki xabarni idrok etish va tushunish bilan bog'liq bo'lgan nutq faoliyatining retseptiv turi. O'qituvchining o'zi darsda og'zaki nutqida foydalanadigan materialni tanlashda uning oldiga qo'yadigan maqsadlarni hisobga olish kerak: birinchidan, talabalarning xorijiy nutqni tinglash va tushunish qobiliyatini rivojlantirish; ikkinchidan, tinglash jarayonida o'quvchilarning passiv so'z boyligining taniqli kengayishi va ularning kontekstdan taxminlarini rivojlantirish.

U yoki bu shakl yoki iborani qo'llashda o'qituvchi uni o'quvchilarga to'g'ri tushunish uchun barcha choralarni ko'rishi kerak. Bunga erishish uchun quyidagilarni yodda tuting: u yoki bu ingliz iborasini ishlatgan holda, o'qituvchi keyingi darslarda xuddi shu shaklga rioya qilishi kerak, uni o'zbek tilidagi ekvivalenti yoki ingliz tilidagi boshqa shunga o'xshash ibora bilan almashtirmasligi kerak. O'qituvchi o'quvchilarning o'zi ishlatgan iboraning umumiy ma'nosinigina emas, balki alohida qismlarini ham tushunishini ta'minlashi kerak.

O'quvchilarning o'qituvchi nutqini to'g'ri tushunishlari tizimli ravishda tekshirilishi kerak. Har bir yangi ibora o'qituvchi tomonidan nafaqat birinchi marta qo'llanilgan darsda, balki keyingi darslarda ham ko'p marta takrorlanishi kerak.

Tinglash bo'yicha treningning maqsadlari quyidagicha belgilanishi mumkin: muayyan nutq qobiliyatlarini rivojlantirish; muloqot qilish qobiliyatini o'rgatish;

zarur qobiliyatlarni rivojlantirish; nutq materialini yodlash; o'quvchilarni gapning ma'nosini tushunishga o'rgatish; talabalarni axborot oqimidagi asosiy narsani ajratib ko'rsatishga o'rgatish; eshitish xotirasini va eshitish reaksiyasini rivojlantirish. Audio materiallar bilan ishlashda o'quvchilarning bir vaqtning o'zida bir nechta nutq qobiliyatlari ustida ishlash qobiliyatini shakllantiradi.

✓ **Gapirish**

Gapirish - nutq faoliyatining mahsuldor turi bo'lib, u orqali (og'zaki) muloqot amalga oshiriladi. Nutqning mazmuni - fikrning og'zaki shaklda ifodalanishi. Nutq talaffuz, leksik va grammatik qobiliyatlarga asoslanadi.

Ingliz tili darsida nutqni o'rgatishning maqsadi - o'quvchiga umumiy qabul qilingan kundalik muloqot darajasida o'quvdan tashqari nutq amaliyotida foydalanishga imkon beradigan nutq ko'nikmalarini shakllantirishdir.

Ushbu maqsadni amalga oshirish talabalarda quyidagi muloqot ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liq:

a) muloqotning o'ziga xos holati, nutq vazifasi va kommunikativ niyatiga muvofiq ingliz tilidagi bayonotlarni tushunish va yaratish;

b) muloqot qoidalari va o'rganilayotgan til mamlakatining milliy-madaniy xususiyatlarini hisobga olgan holda o'zlarining og'zaki va noverbal xatti-harakatlarini amalga oshirish;

v) ingliz tilini o'zlashtirishning oqilona usullaridan foydalanish, uni mustaqil ravishda takomillashtirish.

Gapirishning eng muhim usuli - kommunikativ (og'zaki) nutqdir. Kommunikativ vaziyat horijiy tilda gapirishni o'rgatish usuli sifatida to'rt omildan iborat:

1) aloqa amalga oshiriladigan voqelik sharoitlari;

2) rasmiy va norasmiy aloqa vakillari o'rtasidagi munosabatlar;

3) nutq (gapirish) motivatsiyasi;

4) yangi vaziyatni, gapirishni rag'batlantirishni yuzaga keltiradigan muloqot harakatining o'zini amalga oshirish.

Tipik kommunikativ vaziyat atamasi haqiqiy aloqa modeli sifatida tushuniladi, unda suhbatdoshlarning nutq xatti-harakatlari ularning tipik ijtimoiy va kommunikativ rollarida amalga oshiriladi.

Oddiy kommunikativ (gapirish) vaziyatga misollar: xaridor va sotuvchi o'rtasidagi suhbat, teatr kassiri bilan tomoshabin, o'qituvchi bilan talaba va boshqalar.

Gapirishni o'rgatish metodining yana bir muhim tarkibiy qismi bu muloqot turidir. Muloqotning 3 turi mavjud: individual, guruhli va ommaviy: Individual muloqotda ikki kishi ishtirok etadi. Bu tezkorlik va ishonch bilan ajralib turadi. Bu erda aloqa sheriklari umumiy nutq "mahsulotida" ishtirok etish ulushida tengdir. Guruhdagi muloqotda bir nechta odam bitta muloqot jarayonida (do'stlar bilan suhbat, trening, uchrashuv) ishtirok etadi. Ommaviy muloqot nisbatan ko'p sonli shaxslar bilan amalga oshiriladi. Shu sababli, ommaviy muloqotda ishtirokchilarning kommunikativ rollari odatda oldindan belgilanadi: ma'ruzachilar va tinglovchilar (qarang: yig'ilishlar, mitinglar, bahslar va boshqalar).

Nutq (gapirish) monologik va dialogik shakllarda namoyon bo'ladi. Dialogni o'rgatishda dialogning turli shakllari va ular bilan ishlash shakllarini farqlash kerak: dialog-suhbat, dialog-sahna, o'quvchilarning o'zaro va o'qituvchi bilan suhbat, juftlik va guruh shakllari. Monolog kengayish, izchillik, izchillik, asoslilik, semantik to'liqlik, umumiy konstruksiyalarning mavjudligi, grammatik rasmiyatchilik bilan ajralib turadi.

Gapirish (nutq)ni o'rgatishdagi asosiy qiyinchiliklar motivatsion muammolarni o'z ichiga olishi kerak, masalan: talabalar chet tillarida gapirishdan uyaladilar, ular xato qilishdan, tanqid qilishdan qo'rqishadi; o'quvchilarda vazifani hal qilish uchun etarli til va nutq vositalari mavjud emas; talabalar u yoki bu sabablarga ko'ra dars mavzusini jamoaviy muhokama qilishda ishtirok etmaydilar. Nutqni o'rgatishda sanab o'tilgan muammolarga asoslanib, maqsad paydo bo'ladi - agar iloji bo'lsa, ushbu muammolarni bartaraf etish. Muayyan mavzu bo'yicha oddiy dialoglar qurmasdan, haqiqiy vaziyatlarga tushmasdan gapirishni o'rganish mumkin emas. O'qitishning interfaol yondashuvi o'quvchilarni munozaralar, bahs-munozaralar, muammolarni muhokama qilish va shuning uchun dialogga bevosita jalb qilishni nazarda tutadi. Shuningdek, o'quvchilarda umumiy til, intellektual, kognitiv qobiliyatlarni, chet tilidagi muloqotni o'zlashtirishning asosi bo'lgan psixik jarayonlarni hamda o'quvchilarning his-tuyg'ularini, his-tuyg'ularini, muloqotga tayyorligini, har xil turdagi muloqot madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. jamoaviy o'zaro ta'sir.

✓ O'qish

O'qish - yozma matnni idrok etish va tushunish bilan bog'liq bo'lgan nutq faoliyatining retseptiv turi. Chet el matnini o'qish va tushunish uchun u tanib olish jarayonini bir zumda amalga oshiradigan fonetik, leksik va grammatik informativ xususiyatlar to'plamiga ega bo'lishi taxmin qilinadi. O'qish jarayonida idrok va tushunish jarayonlari bir vaqtning o'zida va bir-biri bilan chambarchas bog'liq

bo'lsa-da, uning jarayonini ta'minlaydigan ko'nikmalar shartli ravishda ikki guruhga bo'linadi: o'qishning "texnik" tomoni bilan bog'liq (grafik belgilarni idrok etish va ularning ma'lum ma'nolar bilan bog'liqligi va idrok etilayotganning semantik qayta ishlanishini ta'minlash - turli darajadagi til birliklari o'rtasida semantik aloqalarni o'rnatish va shu bilan matn mazmuni, muallifning niyati va boshqalar.

Dastlabki bosqichda o'qishga o'rgatishda o'quvchini to'g'ri o'qishga, ya'ni ovozli grafemalarga, fikrni ajratib olishga, ya'ni matn ma'lumotlarini tushunishga, baholashga, undan foydalanishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega. Bu ko'nikmalar bolaning qanchalik tez o'qishiga bog'liq. O'qish texnikasi orqali biz nafaqat tovush va harfning tez va aniq o'zaro bog'liqligini, balki tovush-harf aloqasining bola o'qiyotgan narsaning semantik ma'nosi bilan bog'liqligini ham tushunamiz. Aynan o'qish texnikasini o'zlashtirishning yuqori darajasi o'qish jarayonining o'zi natijasiga - tez va sifatli ma'lumot olish imkonini beradi.

Chet tilida o'qishni o'rgatish jarayonini tashkil etishda pedagogik talablarni shakllantirish mumkin.

1. O'quv jarayonining amaliy yo'nalishi: nafaqat yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishga, balki o'qilayotgan narsaning mazmuni va ma'nosini tushunishga imkon beradigan amaliy muammolarni hal qilishga qaratilgan aniq kommunikativ motivli vazifalar va savollarni shakllantirish; chet tilida o'qish texnikasini o'rgatish tizimida o'qishning baland ovozli bosqichini majburiy ajratish, artikulyatsiya va intonatsiya, fonetik jihatdan to'g'ri nutq va "ichki eshitish" ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.

2. Ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuv: o'quvchilarning yosh psixologik xususiyatlarini, yangi bilimlarni etkazish va ko'nikma va malakalarni shakllantirishda ularning bilish faoliyatining individual uslublarini hisobga olish; o'quvchilarning individual qobiliyatlariga qarab, murakkablik darajasi bo'yicha farqlanadigan analitik va sintetik mashqlardan, vazifalardan foydalanish; ovoz chiqarib o'qishga va o'zini o'zi o'rgatish bo'yicha ishning adekvat usullarini tanlash.

3. Ta'limga kompleks va funksional yondashuv: og'zaki kutish asosida o'qishni o'rganishni qurish, ya'ni. bolalar og'zaki nutqda allaqachon o'rgangan til materiallarini o'z ichiga olgan matnlarni o'qiydilar; alifbo bosqichida yangi harflarni, harf birikmalarini o'zlashtirish, o'qish qoidalarini og'zaki nutqda yangi leksik birliklar va nutq namunalari kiritish ketma-ketligiga muvofiq amalga oshiriladi.

4. Ona tilining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda: talabalarning ona tilida shakllangan yoki allaqachon shakllangan o'qish ko'nikmalarini ijobiy o'tkazishdan foydalanish;

5. O'rganishning qulayligi, amalga oshirilishi va xabardorligi.

6. Motivatsiyani shakllantirishga kompleks yondashuv: Darsda o'yin vazifalarini bajarishga, kommunikativ xarakterdagi muammoli vaziyatlarda harakat qilishga ko'proq e'tibor beriladi; yangi materialni tushunishni rag'batlantiradigan turli xil vizualizatsiya turlaridan foydalanish, assotsiativ aloqalarni yaratish, o'qish qoidalarini yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradigan qo'llab-quvvatlashlar, iboralarning intonatsiya naqshlari so'zlarining grafik tasvirlari.

Matn mazmuniga kirib borish darajasiga ko'ra va kommunikativ ehtiyojlarga qarab ko'rish o'qish, qidirish (ko'rish va qidirish), kirish va o'rganish mavjud. O'qishni o'qish matn mazmunini to'g'ri va to'liq tushunish, olingan ma'lumotlarni qayta hikoya qilish, konspekt va boshqalarda takrorlash bilan ajralib turadi.

O'qish o'quvchilarning kommunikativ va kognitiv faoliyatining eng muhim turlaridan biridir. Ushbu faoliyat yozma qat'iy matndan ma'lumot olishga qaratilgan. O'qish turli funktsiyalarni bajaradi: u horijiy tillarini amaliy o'zlashtirish uchun xizmat qiladi, til va madaniyatni o'rganish vositasi, axborot va ta'lim faoliyati vositasi va o'z-o'zini tarbiyalash vositasidir.

✓ Yozish

Yozish - fikrni grafik shaklda ifodalashni ta'minlaydigan nutq faoliyatining samarali turi. Chet tilini o'qitish metodikasida yozma va yozma nutq chet tilini o'qitishning ham vositasi, ham maqsadi hisoblanadi. Yozish yozma nutqning texnik tarkibiy qismidir. Yozma nutq nutq bilan birga nutq faoliyatining mahsuldor turi bo'lib, u qandaydir mazmuni grafik belgilar orqali belgilashda ifodalanadi.

Yozish o'qish bilan juda chambarchas bog'liq. ularning tizimida bitta grafik til tizimi mavjud. Grafik belgilar yordamida yozishda fikr kodlanadi, o'qish paytida grafik belgilar dekodlanadi.

Agar siz yozish va yozishni o'rgatish maqsadlarini to'g'ri belgilab, yozuvning boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishdagi rolini hisobga olgan holda, mashqning to'liq mos maqsadlaridan foydalansangiz, ularni o'rganishning ma'lum bir bosqichida bajarsangiz, og'zaki nutq asta-sekin boyitiladi va mantiqiyroq bo'ladi.

Yozish boshlang'ich nusxa ko'chirish uchun yozish topshiriqlari yoki ijodkorlikni talab qiladigan vazifalar berilganda grammatik mahoratni rivojlantirishga yordam beradi va bularning barchasi yodlash uchun ma'lum shartlarni tashkil qiladi. Yozma ishsiz talabalarning leksik va grammatik materialni yodlab olishlari juda qiyin.

Yozma nutqni o'rgatish vazifalari. Talabalarning malaka va ko'nikmalarini shakllantirish uchun: yozma bayonotda o'rganilayotgan til modellariga mos

keladigan jumladan foydalaning; leksik, imlo va grammatik me'yorlarga muvofiq til modellarini qurish; yozma muloqotning muayyan shakliga xos bo'lgan nutq klişelari, formulalar to'plamidan foydalaning; bayonga ochiqlik, aniqlik va aniqlik berish, matnni lingvistik va semantik siqish usullaridan foydalanish, yozma bayonotni mantiqiy izchillik bilan taqdim etish.

O'quvchilarning imlo ko'nikma va malakalarining ma'lum darajasiga erishgandagina yozuv samarali o'quv quroliga aylanishi mumkin.

Ta'limning o'rta bosqichida nutq aloqasining eng murakkab turi qo'llaniladi, masalan, o'quvchilardan bilim, keng so'z boyligi va o'z fikrlarini yozma ravishda ifoda etishga yordam beradigan iboralarni talab qiladigan fikrlash.

Yozma nutqni o'rgatishda hal qilinishi kerak bo'lgan vazifalar talabalarda zarur grafik avtomatizmlarni, nutqiy fikrlash ko'nikmalarini va yozma uslubga muvofiq fikrni shakllantirish qobiliyatini shakllantirish, ularning dunyoqarashi va bilimlarini kengaytirish, yaratishga madaniy va intellektual tayyorgarlikni o'zlashtirishdan iborat. yozma nutq asarining mazmuni, mavzu mazmuni haqida haqiqiy g'oyalarni shakllantirish, nutq uslubi va yozma matnning grafik shakli.

Yozma nutq sizga lingvistik va faktik bilimlarni tejash imkonini beradi, fikrlash uchun ishonchli vosita bo'lib xizmat qiladi, chet tilida gapirish, tinglash va o'qishni rag'batlantiradi.

Yozma nutq ijodiy muloqot qobiliyati sifatida qaralib, o'z fikrlarini yozma ravishda ifodalash qobiliyati sifatida tushuniladi. Buning uchun imlo va xattotlik mahorati, ichki nutqda tuzilgan nutqiy asarni tuzish va yozishda tartibga solish, shuningdek, adekvat leksik va grammatik birliklarni tanlash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. So'nggi paytlarda yozish chet tilini o'qitish samaradorligini oshirishda yordamchi sifatida ko'rilmogda. Elektron pochta, internet va boshqalar kabi zamonaviy aloqa vositalari nuqtai nazaridan yozma nutqiy muloqotning amaliy ahamiyatini hisobga olmaslik mumkin emas. Zamonaviy dunyoda yozma muloqotning roli nihoyatda yuqori. Ammo yozma faoliyat va yozma nutqni farqlash kerak. Yozma nutq faoliyati fikrning yozma so'zda maqsadli va ijodiy bajarilishi, yozma nutq esa yozma til belgilarida fikrni shakllantirish va shakllantirish usulidir.

Xorijiy til darslarida hali ham kam o'qitiladigan yozuvning samarali tomoni. Talabalarning yozma malakalari ko'pincha nutq faoliyatining boshqa turlari bo'yicha o'rganish darajasidan ancha orqada qoladi. Maktub uch qismli tuzilish bilan tavsiflanadi: rag'batlantiruvchi-motivatsion, analitik-sintetik va ijro etuvchi.

Yozma nutqni o'rgatishning maqsadi o'quvchilarning yozma kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdan iborat bo'lib, u yozma belgilarga ega bo'lishni,

yozma nutq ishining mazmuni va shaklini o'z ichiga oladi. Yozma nutqni o'rgatishda hal etilishi lozim bo'lgan vazifalar yozma nutqni o'rgatish mazmunini o'zlashtirish uchun sharoit yaratish bilan bog'liq. Demak, yozishni o'rgatish nutq faoliyatining boshqa turlarini nutq va o'qish bilan o'rgatish bilan uzviy bog'liqdir. Yozma nutq sizga lingvistik va faktik bilimlarni tejash imkonini beradi, fikrlash uchun ishonchli vosita bo'lib xizmat qiladi, chet tilida gapirish, tinglash va o'qishni rag'batlantiradi.

Chet tilini o'rganishda oqilona foydalaniladigan yozuv nutq faoliyatining barcha turlari bilan chambarchas bog'liqligi tufayli o'quvchiga materialni o'zlashtirishga, til haqidagi va til orqali olingan bilimlarni to'plashga yordam beradi.

XULOSA

Shunday qilib, gapirganda, talabalar ma'lumotni etkazish yoki tushuntirish, ma'qullash yoki qoralash, ishontirish, isbotlash imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Yozishda talabalarining o'zlarining va boshqalarning fikrlarini tezda tuzatish qobiliyati zarur; o'qilganidan yozish, materialni qayta ishlash; nutqning rejasini yoki tezislarini yozish. O'qishda o'quvchilarning gazeta va jurnal maqolalarini, o'rtacha murakkablikdagi badiiy asarni tez o'qish qobiliyati muhim ahamiyatga ega. Tinglash jonli muloqotda nutqni normal sur'atda tushunish qobiliyatini, shuningdek, televidenie / radio dasturlarining ma'nosini talab qilinadi.

REFERENCES

1. Botirova A.A., Solovova E.N. Chet tillarni o'qitish metodikasi. Murakkab kurs: darslik. - 4-nashr. – M-T.: AST-Astrel, 2020.
2. Berman I. M. (2020) Reading as a subject of education and as a psycholinguistic process. - In the book: Methods of teaching a foreign language at the university.
3. Galskova N.D. Language portfolio as a tool for assessment and self-assessment of students in the field of learning foreign languages. – M.: MIR. 2019.
4. Miroyubov A.P. Michael West and his method of teaching reading and speaking// AST, 2020.
5. Passov E.I. Communicative method of teaching foreign communication. Methods of listening and writing - M.: Vys. school. – 2021.
6. Rasulova M.K. Chet tillarini o'qitishning zamonaviy usullari: o'qituvchilar uchun qo'llanma. - 3-nash. - Nukus: ARKTI, 2017.
7. Weisburd M.L., Blokhina S.A. Learning to understand a foreign text when reading as a search activity//In.yaz. at school. 2020.